

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзуи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ)

Ҳуқуқ дар ҷомеаи муосир на танҳо низоми меъёрҳо, балки институти муҳимми иҷтимоӣ мебошад, ки ба танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ, таҳкими субот, ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои шахрвандон ва ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ мусоидат мекунад. Дар шароити рушди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва иҷтимоии Тоҷикистон омӯзиши вазифаҳо ва имкониятҳои иҷтимоии ҳуқуқ аҳамияти махсуси назариявӣ ва амалӣ дорад. Аз ин рӯ, мавзуи диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ мубрам, саривақтӣ ва ба талаботи илми сотсиологияи муосир ҷавобгӯ мебошад.

Дар мукаддимаи автореферат мубрамият, дараҷаи омӯзиши масъала, мақсад, вазифаҳо, объекту предмет, усулҳои таҳқиқот, наwgонии илмӣ ва аҳамияти назариявӣ амалии кор ба таври зарурӣ шарҳ дода шудаанд. Довталаб зарурати таҳқиқи ҳуқуқро ҳамчун институти иҷтимоӣ бо далелҳои қонёқунанда асоснок намуда, таъкид мекунад, ки масъалаи вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ дар ҷомеаи дигаргуншавандаи Тоҷикистон то ҳол аз дидгоҳи сотсиологӣ ба таври фарогир мавриди омӯзиш қарор нагирифтааст [с. 5].

Дар баҳши баррасии дараҷаи таҳқиқи мавзӯ доираи васеи сарчашмаҳои илмӣ истифода шудааст. Муаллиф ташаккули афкори иҷтимоию ҳуқуқиро аз «Авесто», осори мутафаккирони Юнону Рими Қадим ва форсу тоҷик оғоз намуда, онро то назарияҳои классикӣ ва муосири сотсиологӣ пайгирӣ мекунад. Ҳамчунин, қорҳои муҳаққиқони ватанӣ ва таҳқиқоти вобаста ба масъалаҳои иҷтимоию ҳуқуқӣ баррасӣ шудаанд. Ин нишон медиҳад, ки таҳқиқот ба заминаи кофии назариявӣ таъя мекунад.

Мақсади таҳқиқот ба омӯзиши хусусиятҳои ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон равона шудааст. Вазифаҳо ба мақсади гузошташуда мутобиқ буда, пайдарпай ва мантиқан асосноканд. Обьекти таҳқиқот институти иҷтимоии ҳуқуқ ва предмети он хусусиятҳою нақши ҳуқуқ дар рушди устувори ҷомеаи

Тоҷикистон мебошад. Марҳила, макон ва доираи таҳқиқот низ мушаххас муайян гардидаанд.

Асоси назариявӣ методологии диссертатсияро концепсияҳои функционализми сохторӣ, низои иҷтимоӣ, позитивизм ва дигар равишҳои сотсиологӣ ташкил медиҳанд. Дар таҳқиқот дар баробари усулҳои таърихӣ, диалектикӣ, муқоисавӣ ва омӯрӣ, методҳои махсуси сотсиологӣ – пурсиш, мушоҳида ва таҳлили ҳуҷҷатҳо – истифода шудаанд. Чунин маҷмуи усулҳо ба ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва асоснокӣ натиҷаҳо мусоидат кардааст.

Навгониҳои илмӣ қор пеш аз ҳама дар таҳлили комплекси ҳуқуқ ҳамчун падида ва институти иҷтимоӣ ифода меёбад. Муаллиф моҳият ва вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқро муайян карда, нақши онро дар танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ, назорати иҷтимоӣ, тарбия, ҳамгироӣ, таъминоти иҷтимоӣ ва ҷойивазкунии иҷтимоӣ нишон медиҳад. Робитаи ҳуқуқ бо ташаккули синфи миёна, ҷомеаи шаҳрвандӣ, сармояи инсонӣ, ваҳдати миллӣ ва рушди устувори ҷомеаи Тоҷикистон аз ҷиҳати сотсиологӣ таҳлил шудааст.

Ҷиҳати муҳими таҳқиқот омӯзиши хусусиятҳои амали ҳуқуқ дар шароити гузариш мебошад. Дар ин замина омилҳои нигилизми ҳуқуқӣ, ҳолати шуур ва маданияти ҳуқуқии шаҳрвандон, инчунин, масъалаҳои иҷтимоишавии ҳуқуқӣ мавриди арзёбӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф нақши ҳувияти ҳуқуқиро ҳамчун омилҳои ҳамгироии иҷтимоӣ ва пешгирии низоъҳо асоснок намуда, барои баланд бардоштани маърифати ҳуқуқӣ, таҳкими волоияти қонун, тақмили низоми ҳуқуқӣ ва муқовимат ба коррупсия тавсияҳои илман асоснок пешниҳод кардааст.

Аҳамияти назариявии диссертатсия дар ғанӣ гардонидани масъалаҳои сотсиологияи ҳуқуқ дар Тоҷикистон зоҳир мешавад. Натиҷаҳо ва тавсияҳои он метавонанд барои тақмили сиёсати ҳуқуқӣ, таҳияи барномаҳои баланд бардоштани маърифати ҳуқуқӣ ва гузаронидани таҳқиқоти минбаъдаи сотсиологӣ истифода шаванд. Боэътимодии ҳулосаҳо ба истифодаи назарияҳои эътирофшудаи сотсиологӣ, усулҳои муосири таҳқиқот, маълумоти омории расмӣ ва санадҳои меъриии ҳуқуқӣ таъя мекунад.

Сохтори диссертатсия ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мувофиқ мебошад. Қор аз муқаддима, панҷ боб, чордаҳ зербоб, ҳулоса, тавсияҳо ва рӯйхати адабиёт иборат аст. Дар боби аввал заминаҳои назариявӣ

методологии омӯзиши ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ таҳлил шудаанд. Боби дуюм ба вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ дар шароити Тоҷикистон бахшида шуда, дар боби сеюм таъсири ҳуқуқ ба сохтори иҷтимоӣ, синфи миёна ва ҷомеаи шаҳрвандӣ баррасӣ мегардад.

Боби чорум моҳият, сабабҳо ва оқибатҳои иҷтимоии нигилизми ҳуқуқиро фаро гирифта, роҳҳои коҳиши онро пешниҳод мекунад. Дар боби панҷум масъалаҳои маърифати ҳуқуқӣ, иҷтимоишавӣ ва хувияти ҳуқуқии шаҳрвандон таҳлил шудаанд. Муаллиф дар ин қисмат нақши оила, муассисаҳои таълимӣ, воситаҳои ахбори омма, интернет ва шабакаҳои иҷтимоиро дар ташаккули маданияти ҳуқуқӣ нишон медиҳад. Хӯлосаҳо ва тавсияҳои амалӣ аз мантиқи бобҳои таҳқиқот бармеоянд ва ба масъалаҳои воқеии иҷтимоию ҳуқуқии ҷомеаи Тоҷикистон равона шудаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқот дар ду монография, 43 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 23 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин, дар маърузаҳои конференсияҳо ва семинарҳои илмӣ инъикос гардидаанд. Саҳми шахсии доктараб дар таҳлили адабиёти илмӣ, гузаронидани таҳқиқоти сотсиологӣ, коркарди натиҷаҳо ва таҳияи хулосаю тавсияҳо равшан зоҳир мешавад. Мавзӯ ва мундариҷаи диссертатсия ба талаботи шиносномаи ихтисоси 5.4.3 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ мувофиқат менамоянд.

Дар баробари дастовардҳои зикршуда, ба автореферат ду эҳоди тавсиявӣ пешниҳод кардан мумкин аст:

1. Дар боби аввал тафовути равишҳои сотсиологии шарҳи моҳияти ҳуқуқ метавонист равшантар нишон дода шавад. Муқоисаи дақиқтари ин равишҳо ҷанбаи назариявӣю методологии таҳқиқотро амиқтар мегардонд.
2. Дар боби панҷум таносуби мафҳумҳои «хувияти ҳуқуқӣ» ва «хувияти ҳуқуқии шахс» ба таври комил тавзеҳ нашудааст. Муайян намудани ҳудуди мазмунии онҳо фаҳмиши маводи пешниҳодшударо осонтар менамуд.

Эҳодҳои зикршуда хусусияти тавсиявӣ дошта, ба арзиши илмӣ, навгонии таҳқиқот ва аҳаммияти назариявӣю амалии он таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

Ҳамин тавр, автореферати диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди

устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» ба талаботи муқарраршуда ҷавобгӯ буда, муҳтаво ва натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос менамояд. Муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 5.4.3 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандро иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) сазовор мебошад.

Доктори илмҳои фалсафа, профессори
кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии
Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои
хориҷии Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода
Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиева, 16/7
E-mail: shukratk@mail.ru

Имзои профессор Ш.Х. Карамхудоев

тасдиқ менамоям:

Сардори РК ва корҳои махсуси

ДБЗХТ ба номи С. Улуғзода

Карамхудоев Ш.Х.

Сиҷоатова М.Ғ.

28 08 соли 2026